Fyziodetekční vyšetření v procesu objasňování trestné činnosti

JUDr. Josef KOHOUT, Kriminalistický ústav Praha

K napsání tohoto příspěvku mne inspiroval rozhovor Viktorína Šulce s mjr. Josefem Lottesem, „šéfem pražské mordparty“, uveřejněný v prvním čísle letošního ročníku Kriminalistického sborníku. V něm mjr. Lottes mimo jiné zmiňuje případ „Zelenka“, poslední vraždu roku 1986, na který vzpomíná jako na „svůj první velký případ na pražské mordpartě“. Vzhledem k tomu, že jsem se na řešení tohoto případu také dílčím způsobem podílel, velmi mne potěšily jeho následující věty: ***„…ale poté, co absolvoval v Kriminalistickém ústavu zkoušku na polygrafu, měli jsme vyhráno… Věděli jsme, kam zamířit další otázky, poznali jsme slabiny jeho vyprávění. Od té doby nedám na fyziodetekční vyšetření dopustit….“*** Vzhledem ke specifice tohoto případu a úzké spolupráci s „pražskou mordpartou“ na něj také já po letech vzpomínám. V této souvislosti jsem si uvědomil, že problematice fyziodetekčního vyšetření je v Kriminalistickém sborníku věnována pozornost celkem často, ale bylo by asi vhodné připomenout tuto metodu i jinému okruhu odborné veřejnosti, čtenářům Kriminalistiky[1)]. Jsem sice přesvědčen, že metoda fyziodetekčního vyšetření je většině čtenářů tohoto periodika dostatečně známá, ale přesto se domnívám, že nebude na škodu něco zde po řadě let z této problematiky opět zmínit a ty, kteří se s ní dosud nesetkali, informovat o tom, co to je fyziodetekční vyšetření a jak je možno jej využít v procesu objasňování trestné činnosti.

Pro začátek trochu historie

Dovedeme si jistě všichni představit, jak náš dávný a dávný prapředek u ohně vypráví svým dychtivým společníkům, jak skolil mamuta jedinou ranou sekeromlatu. Již tehdy asi začínala potřeba odlišovat pravdu od lži a hlavně, je tu touha přesvědčit se o tom, co je pravda a co lež. Existují písemné záznamy ze staré Číny, kde je popsán ceremoniál objasnění vraždy kmenového náčelníka, kdy šaman zdárně využil "zkoušky suchou rýží", ze které podezřelý, jenž se později k vraždě přiznal, nebyl schopen spolknout ani zrnko, zatímco ostatní ji bez problémů rozžvýkali a spolkli. Podobný ceremoniál, tentokrát svěceným chlebem a sýrem, je zaznamenán i ve středověkém Španělsku[2)]. U některých afrických kmenů se místo polykání suché rýže pro změnu vžilo očichávání podezřelého, který se ve stresové situaci výrazně potil.

Zajímavou zmínku o využití těchto metod nacházíme v díle "Naučení korunnímu princi, aneb čtyři rozpravy" od Nizání Arúzího, který žil koncem 11. století v Samarkandu. Hovoří zde o vyléčení nemocného mladíka lékařem Abú Alím. Ve svém díle uvádí: Přisedl k němu, změřil mu puls a požádal o moč, prozkoumal ji a pak řekl: "Potřeboval bych muže, který zná všechny čtvrti Gurgánu." Přivedli toho člověka a řekli - ten je to. Abú Alí položil palec na puls pacienta a onomu muži poručil: "Jmenuj po řadě všechny čtvrti Gurgánu." Ten začal jmenovat a když vyslovil jméno jedné čtvrti, puls nemocného se podivně zrychlil. Pak požádal Abú Alí, aby přivedli někoho, kdo zná všechny uličky této čtvrti, a rovněž mu poručil, aby jmenoval všechny uličky. A opět při názvu jedné z uliček projevilo se v pulsu nemocného nápadné zrychlení. Abú Alí řekl: "A nyní bych potřeboval někoho, kdo zná jména majitelů

domů v této ulici." Přivedli ho, začal jmenovat a při jednom jméně nastal znovu úkaz zrychlení pulsu. Pak požádal o člověka, který znal všechny obyvatele tohoto domu. Našli ho a on začal jmenovat jména. Když došlo na jméno, při němž se nápadné zrychlení tepu opakovalo, prohlásil lékař "skončil jsem". Pak se obrátil k důvěrníkům Qábusovým: "Ten chlapec je zamilován do dívky toho a toho jména, ta bydlí v té a té ulici, tom a tom domě, té a té čtvrti Gurgánu.[3].

I zde nalézáme racionální základ vzhledem k tomu, co víme o běžných fyziologických reakcích organismu na vnější podněty. Výše uvedené procedury se sice neobešly bez čarování či projevů „Boží vůle“, ale pozdější výzkumy prokázaly, že tyto poněkud jednoduché a primitivní praktiky vycházejí z fyziologických procesů, které v lidském těle probíhají, je-li organismus vystaven určitým vnějším podnětům.

Trochu vědy

Aby bylo možno pochopit psychofyziologický proces, na němž jsou založeny metody, s jejichž pomocí zjišťujeme fyziologické reakce sledované při fyziodetekčním vyšetření, je třeba se v krátkosti zmínit o některých psychologických podnětech a jimi vyvolaných fyziologických změnách, jejichž projevy je možno snímat a zaznamenávat jejich hodnoty. I když jsem si vědom, že pro většinu čtenářů je to nadbytečné, přesto dovolte krátké zopakování.

Základem nervového systému člověka je centrální nervová soustava, která ovládá tělesné a smyslové funkce uskutečňované jak za vědomé pozornosti, tak i bez možnosti jejich regulace. Ty funkce, které nemohou být vědomě přímo řízeny centrální nervovou soustavou, ovládá autonomní nervová soustava, která je jednou ze součástí nervové soustavy centrální. Autonomní

nervová soustava ovládá například činnost ledvin, jater, plic, srdce, zažívacího a vylučovacího traktu apod. Autonomní nervová soustava se dělí na dvě vzájemně se doplňující, avšak protikladné větve, a to sympatický a parasympatický nervový systém. Obě tyto soustavy se shodně týkají těch funkcí, jejichž základem je autoregulace. Například rychlost a hloubka dýchání je regulována potřebami lidského organismu a v dané rychlosti je dýchání udržováno rovnováhou mezi sympatickým a parasympatickým nervovým systémem. Dojde-li ke zvýšení tělesné námahy nebo se člověk dostane do situace, která vyvolá určité emoce (např. hněv, strach apod.), sympatický nervový systém převezme plně ovládání těchto funkcí, potlačí vliv parasympatického nervového systému a rychlost dechové frekvence vzroste. Poté, co pominou podněty, které vyvolaly dané změny (tělesné vypětí, emocionální stimuly apod.), parasympatický nervový systém znovu upraví rovnováhu organismu na úroveň původní. Zjednodušeně se dá říci, že sympatický nervový systém reaguje na vnější podněty a parasympatický systém má za úkol uvádět tyto výchylky opět do ideálního stavu, který odpovídá potřebám organismu. Ve většině případů (ne však vždy) je sympatický nervový systém dominantní v podmínkách silné emoce, napětí nebo výrazné potřeby organismu člověka.

Z předcházejícího je patrno, že na podněty přicházející z vnějšího prostředí reaguje lidský organismus specifickými reakcemi, které se projevují fyziologickými změnami. Tyto změny charakteristické pro dominantní reakci sympatického nervového systému se projevují zvýšenou aktivitou tzv. ergotropního systému. Jde zejména o zrychlení dechu, zrychlení tepové frekvence, zvýšení arteriálního krevního tlaku, rozšíření zorniček, ztlumení činnosti zažívacího traktu,

zblednutí (zčervenání) obličeje, zvýšení metabolismu, zvýšení počtu červených krvinek, zvýšení strážlivosti krve, zvýšení hladiny krevního cukru, zvýšení sekrece potu apod. Tímto způsobem reaguje organismus na jakékoli ohrožení.
Formou ohrožení člověka je i jakýkoli negativní vnější podnět, například otázka, kterou se cítí člověk ohrožen a reaguje na ni tak, že odpovídá lživě. V případě fyziodetekčního vyšetření je to strach z odhalení nepravdivé odpovědi a v této souvislosti hrozících následků. V některých případech, zejména u osob emočně labilních, může být strach průvodním jevem konkrétního pocitu viny. Strach jako psychický jev vyvolává ve svém důsledku u vyšetřované osoby[4)] specifické změny v určitých fyziologických funkcích. Tyto změny, ke kterým dochází na periferii organismu (povrchu těla), je možno snímat a registrovat vhodnou technikou. Tolik teorie.

Novodobá historie

V následujícím období se této problematice věnovala celá řada světových vědeckých kapacit, především z oblasti medicíny, psychologie a psychiatrie. Například slavný švýcarský psycholog a psychiatr C. G. Jung už před světovou válkou používal, možno říci, jednoduché „fyziodetekční metody“ při odhalování zatajovaných komplexů. K těmto poznatkům přispěl také italský kriminolog C. Lombroso (sledoval změny krevního tlaku během lži), jeho hypotézu ověřoval v roce 1917 americký psycholog W. M. Marston a také další odborníci, např. V. Benussi, W. E. Blatz, G. Störring a další.

Se současně používanými principy využití této metody snímání a registrování změn fyziologických hodnot na periférii lidského organismu vyvolaných psychologickými podněty je ale spojeno hlavně jméno amerického policejního důstojníka J. A. Larsona, který již v roce 1921 využil upravené přístroje používané v lékařské praxi a sestrojil první jednoduché zařízení, které s úspěchem použil při vyšetřování osob podezřelých z podvodů. Přístroj používaný Larsonem a nazývaný "detektor lži" zdokonalil v roce 1926 L. Keeler, který pracoval v Kriminologické laboratoři na Severozápadní univerzitě v Chicagu a nazval ho "polygraf". (Keeler byl, mimo jiné, i zasloužilým členem Standfordské university a v roce 1938 zakladatel „Vědecké laboratoře detekce zločinu“.)

Tomuto problému se věnovala také řada dalších vědců, z nichž nelze opomenout R. E. Inbaua a J. E. Reida s jejich teorii tzv. vytváření napětí, která spočívá v tom, že podezřelá osoba sleduje, "jak se nevyhnutelně blíží" kritická otázka, čímž vzrůstá její napětí a vykazuje tak stálý vzrůst úrovně aktivace [5)]. Vzhledem k dobrým výsledkům, které byly vykazovány při použití tohoto přístroje, bylo jeho používání zavedeno v krátké době do výslechové praxe americké policie.

Tolik k prvním krokům této metody. Cesta k jejímu rutinnímu používání zejména v policejní praxi byla přesto dlouhá a složitá a popis jejího využívání snad ve všech vyspělejších

státech světa by určitě vydal na samostatný obsáhlý článek.

Používání metody u nás

Informace o úspěšném využívání detektoru lži ve Spojených státech nemohly minout ani Československo, kde se pojem "detektor lži" poprvé objevil v odborném tisku v roce 1937 v článku dr. Karla Kenta ve třetím čísle časopisu Československý detektiv. Po určité odmlce se zmínky o něm začaly ojediněle objevovat v tisku až v 50. letech v souvislosti uplatňování tzv. McCarthyho zákonů v boji proti „neamerické činnosti“ v USA. Avšak jednu z prvních ucelenějších informací o této problematice, která se u nás objevuje, publikuje Matiášek a kol. v monografii Výslech a psychologie roku 1966[6)].

V odborných kruzích se na toto téma rozproudila diskuse a v reakci na to, v roce 1969, schválila vědecká rada Ústavu kriminalistiky Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze a zástupci tehdejšího Kriminalistického ústavu Federální kriminální ústředny projekt základního výzkumu možností využití polygrafu v kriminalistice. Malý tým doc. MUDr. Miroslava Dufka, CSc., sestávající z odborníků z oblasti kriminalistiky, práva, filozofie, etiky, medicíny apod., tento úkol úspěšně dokončil v roce 1977 (závěrečná zpráva měla kolem 700 stran textu). V následujícím období pokračovala spolupráce s podobnými pracovišti v zahraničí; tato spolupráce však byla orientována výhradně do zemí východní Evropy. V roce 1981 byla problematika využití fyziodetekčních metod, jak byl tento úkon spočívající ve využití polygrafu a později i hlasového analyzátoru nazván, převedena do Kriminalistického ústavu, kde bylo zřízeno pracoviště fyziodetekce. Zde se fyziodetekční vyšetření provádělo zpočátku experimentálně v rámci resortního

vědeckovýzkumného úkolu a později stále více v „živých“ případech objasňované trestné činnosti. Tato metoda se u nás za 27 let své existence dostala do povědomí orgánů činných v trestním řízení a díky médiím i do povědomí široké veřejnosti.

Trochu technických informací

Současně s vývojem a zdokonalováním přístrojů dochází i ke změnám jejich názvu; nejčastěji byl používán název "lie-detector“, tedy detektor - odhalovač lži. Ten však vzbuzoval dojem jednoduchosti odhalování lži. A proto již v době jeho vzniku Keeler tvrdil, že *"neexistuje taková věc, jako je odhalovač lži, existuje pouze přístroj zaznamenávající tělesné změny a nezasluhuje si tak název odhalovač lži, stejně jako stetoskop či teploměr, přístroj na měření krevního tlaku nebo mikroskop nemohou být označovány jako odhalovač té či oné choroby"*[7)]. Vždy však musí na základě údajů přístrojů diagnózu stanovit odborník. Proti názvu "odhalovač lži" byly také vznášeny námitky, že pomocí polygrafu lze nejen odhalit lež, ale také, a to především, potvrzovat pravdomluvnost.
V průběhu vývoje a užívání těchto přístrojů se také měnily snímané a registrované druhy změn hodnot fyziologických reakcí, které mají svůj původ v psychologickém podnětu a které se projevují se na periférii lidského organismu.
Takovýchto veličin je velké množství a proto se velmi stručné zmíním pouze o některých z nich:
- *dechová frekvence* - zde se hodnotí nejen frekvence dýchání, ale i tvar této křivky a vztahy mezi její vdechovou a výdechovou fází. Rytmus dýchání je sice možno vědomě ovlivňovat, ale jemné rozdíly poměrů mezi jednotlivými fázemi lze ovlivnit jen velmi obtížně;

- *krevní tlak a srdeční puls* - snímají se a registrují tepové vlny, tj. hodnoty systolického a diastolického tlaku a frekvence tepu;
- *psychogalvanický reflex* - patří mezi nejčastěji sledované fyziologické reakce. Princip spočívá v tom, že při emočním napětí dochází ke změnám v elektrické vodivosti lidské kůže, tedy ke změnám jejího elektrického odporu;
- *elektroencefalografie* - zjednodušeně je možno říci, že se jedná o sledování elektrické aktivity mozku, zejména o alfa a beta mozkové vlny, neboť emoce mají přímý vztah i k elektrické aktivitě mozku;
- *zornička*ová odpověď – je ověřeno, že silné emoce mají vliv na velikost průměru zornice lidského oka (známe rčení „strach má velké oči“). Měření těchto změn je však technicky velmi náročné. Na principu sledování rozměru zornice jsou založeny další obdobné metody, které se liší pouze metodou snímání a registrování těchto změn, jedná se o tzv. fotografii Beljarminova, kinematografickou metodu, fotografickou metodu a další;
- *pletysmografie* – její princip spočívá ve zjišťování a registraci průsvitu cév akrálních částí těla, zvláště na prstech ruky (je možno je snímat i na jiných místech, např. nos, ušní boltce apod.). Jde o jeden z významných ukazatelů reaktibility organismu;
- *elektromyografie* - svalstvo lidského těla vykazuje v různých stavech určité napětí, které je udržováno nervovými impulsy, a tyto změny nastávají zejména při nepříjemných emocích;
- *chemické složení krve* - úzký vztah mezi emocemi a vegetativním systémem se projevuje i v chemickém složení krve. Sympatický i parasympatický nervový systém má vliv na řadu biochemických složek krve, které ovlivňují další změny v

organismu. Sleduje se zejména obsah adrenalinu a noradrenalinu (tato metoda je však velmi složitá a časově náročná, takže se v praxi prakticky nepoužívá);

- *tremometrie* - sleduje tremor, neboli svalový třes. Úroveň tremoru je závislá na celkovém zdravotním stavu, na požití některých léků, drog, stupni únavy, ale také na stupni emočního napětí;

- *mrkání očních víček* - frekvence mrkání závisí na emočním napětí. Ale zde pozor, neboť mrkání je snadno vůlí ovlivnitelné a poučená osoba by tím mohla účelově manipulovat;

- *gastrointestinální aktivita* – jedná se změny v činnosti žaludku a střev. Tato veličina změny je však zjišťována pouze v oblasti experimentálních podmínek;

- *teplota kůže* - vlivem emocí dochází ke změně teploty kůže, ta je ovlivňována jejím prokrvením a má tudíž přímou souvislost se změnou průsvitu cév;

- *sledování mimiky* - emoce prolínají v různé míře veškerým lidským chováním. Emoční projevy, které je možno sledovat bez použití přístrojů, pouhým vizuálním sledováním osoby, jejich reakcí projevujících se na periferii organismu (změny prokrvení obličeje, zrychlené polykání, mikrotremor zejména prstů apod.), mohou být vědomě ovlivněny a mohou tedy něco říci pouze zkušenému pozorovateli, který má dostatek znalostí a je schopen tyto reakce posoudit v jejich vzájemných vztazích a souvislostech. *(V této souvislosti je možno zmínit i určité pokusy prováděné u nás v projektu „Videografie“, kdy byly pomocí videotechniky zaznamenávány mimické a „barevné“ změny v obličeji vyslýchaných a specialista na základě rozboru těchto změn měl usuzovat na pravdomluvnost osoby. Ale dovedení této metody do prakticky používané podoby by si vyžádalo ještě mnohu času, pokusů a zejména finančních prostředků.)*

To byl jen velmi stručný, víceméně průřezový přehled metod, jejichž relevantní využití pro potřeby zjišťování a registrování fyziologických změn na periferii lidského organismu bylo experimentálně ověřeno a v literatuře podrobněji popsáno. Existuje však ještě řada dalších metod, které se pro svoji technickou, časovou a přístrojovou náročnost a složitost, nespolehlivost, ovlivnitelnost či neprůkaznost nepoužívají[8)].

V běžné praxi se od původních „detektorů lži“ až po současné elektronické přístroje používá snímání a registrování pěti základních fyziologických reakcí, na kterých se shodli prakticky všichni výrobci těchto přístrojů, a to :

- dechové frekvence,
- psychogalvanického reflexu,
- změn krevního tlaku a tepové frekvence,
- stresu v hlase vyšetřované osoby[9)].

V naších podmínkách se pro tento přístroj používá přejatý název "polygraf". Úkon, kdy je vedle sledování a zaznamenávání fyziologických hodnot a jejich změn na periferii organismu (polygrafické testování) současně snímán také hlas a svalové chvění v něm (hlasová analýza), se souhrnně nazývá **fyziodetekční vyšetření**.

Praktické použití fyziodetekčních metod[10)]

Následující pasáž bude snad zajímavější, zejména proto, že zde bude popsán celý průběh tohoto úkonu, od přijetí rozhodnutí tuto metodu použít, až po fázi, kdy jsou formou písemné zprávy sděleny její výsledky. Tehdy také mohou žadatelé poprvé zhodnotit, zda jim použití této metody pomohlo, dalo nové informace, které mohou použít pro další průběh a směr objasňování konkrétního činu nebo události.

Je-li příslušnými pracovníky učiněno rozhodnutí, že tato metoda bude použita, je možno další postup průběhu fyziodetekčního vyšetření rozdělit do následujících čtyř etap:

1. **konzultace a příprava,**
2. **vlastní provedení,**
3. **vyhodnocení výsledků,**
4. **formulování závěrů.**

1. Konzultace a příprava

Tato etapa je realizována v několika krocích, které na sebe bezprostředně navazují, mnohdy se i prolínají. Nejdříve je třeba posoudit a rozhodnout, kdy, ve kterém okamžiku bude vyšetření provedeno. Rychlost provedení vyšetření umožní hned v počátku objasňování činu zaměřit potřebné úkony a opatření příslušnými směry, případně upřesnit postup dalšího vytěžování osob nebo průběhu výslechů.

Zde je třeba věnovat pozornost situacím, kdy daná osoba již byla například k věci vícekrát vytěžována nebo vyslýchána. V praxi jsme se totiž setkali s případy, kdy osoba při vyšetření sdělila, že určité důležité informace týkající se objasňované skutečnosti již zná, neboť jí byly sděleny při výslechu. Toto již, bohužel, mnohdy nelze vyvrátit. Není však výjimka, že vyšetření je vyžadováno s velkým časovým odstupem (i několika let), a to až poté, kdy jsou kriminalisté v tzv. „důkazní nouzi“ a vzpomenou si (nebo je jim „připomenuto“), že ještě existují možnosti, které nevyužili. V takových případech se již velmi obtížně zjišťuje a eliminuje, zda a co se mohl podezřelý - obviněný dozvědět v průběhu výslechů od nich, případně z jiného zdroje. Znamená to především získat informace o tom, jaké podrobnosti případu byly zveřejněny v médiích, posoudit možné nebezpečí úniku informací nejen ze

strany policistů, od ostatních orgánů činných v trestním řízení podílejících se na objasňování případu, ale také od obhájců, kteří se to dozvěděli ze spisů. Tyto informace mohou negativně ovlivnit výsledek vyšetření, neboť není obvykle možno přesně oddělit informace, které osoba získala vlastním vnímáním, od těch, které jsou z jiných zdrojů. Nesplní-li pak výsledek vyšetření očekávání orgánů činných v trestním řízení (tedy jednoznačné sdělení „ano, toto je pachatel“), jsou obvykle zklamáni.

Praxe jednoznačně ukazuje, že efektivní využití fyziodetekčního vyšetření a hlavně jeho výsledků je možno očekávat pouze v počátečních fázích objasňování, nejlépe je-li použito jako jeden z prvních úkonů po předběžném vytěžení podezřelé osoby, kdy se osoba k případu vyjádřila jen spontánně, bez zjišťování podrobností, a kdy je velmi pravděpodobné, že žádné z informací nemohla získat odjinud. Toto však není možno tvrdit jednoznačně, neboť jsou známy i případy, kdy se za šťastné shody okolností podařilo zjistit či potvrdit i po řadě let takové informace, které přispěly k objasnění „pomníčku“; to je však spíše výjimka potvrzující pravidlo.

Pro úspěšný průběh a výsledek vyšetření je nezbytné, aby se pracovník, který vyšetření připravuje a bude ho provádět, podrobně seznámil s celým případem. Děje se tak v průběhu **konzultace** případu s kriminalistou, který na případu přímo pracuje, a tudíž zná detaily nejlépe. Cílem konzultace je nalézt taková fakta a skutečnosti, které může znát jen ten, kdo čin spáchal, na jeho spáchání se nějakým způsobem podílel, byl svědkem jeho průběhu, případně se o nich dozvěděl jinak **a tají to.**

Zdrojem informací pro konzultaci jsou veškeré doposud

shromážděné materiály k případu a zejména policisté, kteří na případu pracují, všechny tyto skutečnosti znají a orientují se v nich. Nezastupitelnou úlohu zde hraje především protokol o ohledání místa činu, fotodokumentace, v současné době i videodokumentace, nákresy, plánky apod., zápisy o výpovědích a protokoly o výsleších svědků či podezřelých, případně další informace operativního charakteru. Jedná se například o polohu těla oběti, popis jejího oblečení, přesnou polohu a popis použitých nástrojů, informace o situaci a stopách na místě činu a podobně. Při výběru a specifikaci těchto skutečností je třeba zvažovat, zda neexistuje možnost, jak se vyšetřovaná osoba mohla o těchto skutečnostech dozvědět (jak již bylo vpředu zmíněno).

Pozornost je v této souvislosti také třeba věnovat organizačnímu zabezpečení úkonu, například určit pořadí vyšetření v případě více osob k jednomu případu, popřípadě zajištění jejich eskorty a střežení v případech, kdy jsou vyšetřováni vazebně, apod.

Další krokem ve fázi přípravy fyziodetekčního vyšetření je **sestavení otázkových sérií**, které jsou individuálně zpracovávány ke každému konkrétnímu případu. V praxi se při sestavování otázkových sérií vychází ze schémat a principů ověřených dlouhodobou praxí. Teorie formulování otázek a sestavování otázkových sérií jde podle mého názoru mimo účel tohoto článku, a nebudeme se jí proto podrobně zabývat[9)]. Obecně je možno říci, že základem pro sestavování otázkových sérií, jak již bylo uvedeno v předchozí části, jsou fakta a skutečnosti známé z ohledání místa činu nebo z jiných pramenů, které by měly být známy osobě, která se na činu nějak podílela (např. detaily oblečení oběti, místo kde byla nalezena, způsob napadení a usmrcení, vražedný nástroj

zanechaný na místě, podrobnosti místa, odkud byla věc odcizena, cesta příchodu a odchodu pachatele apod.). Vhodně volenými a formulovanými otázkami a jejich správným zařazením do otázkových sérií je možno ověřit, zda vyšetřovaná osoba tyto skutečnosti zná a na kladené otázky odpovídá nepravdivě, nebo k těmto otázkám dosud neřekla vše a ještě něco tají. Použitím vhodné série otázek je také možno usuzovat na určité skutečnosti, které nám nejsou dosud známy, ale předpokládáme je, a tímto směrem je třeba zaměřit další činnost.

Jen pro ilustraci je možno ukázat některé typy otázkových sérií nejčastěji používaných při fyziodetekčním vyšetření. Obecně je možno říci, že otázky musí být formulovány tak, aby na ně bylo možno odpovídat jednoznačně "ano" nebo "ne", jen zcela výjimečně je možno připustit odpověď "nevím". Je nezbytné, aby formulace otázek byla maximálně jednoznačná a emočně neutrální.

V praxi se nejčastěji používají tři základní druhy otázek, a to:

kritické – mají bezprostřední vztah k objasňovanému případu; jejich obsah tvoří informace vybrané v přípravné fázi a odpovídají skutečnému ději nebo situaci zjištěné na místě činu („Víte o tom, že usmrcená byla nalezena v předsíni svého bytu?“, „Byly mezi odcizenými penězi i pětitisícové bankovky?“).

irelevantní – objasňovaného případu se netýkají a pravdivou odpověď na ně známe („Nacházíme se nyní v Praze?“, „Je dnes 10. března 2008?“).

kontrolní – nemají k objasňované okolnosti bezprostřední vztah, avšak jsou stejného nebo podobného druhu, třebaže jsou pro vyšetřovanou osobu méně významné („Podvedl jste někdy někoho, kdo vám věřil?“, „Je ještě něco jiného, z čeho máte

strach, a bojíte se, že se vás na to budu ptát?“).
Klasickou otázkovou sérií používanou při fyziodetekčním vyšetření je Backsterův úvodní test (The Backster Zone of Comparison Technique); ten umožňuje stanovit obecnou charakteristiku reakcí vyšetřované osoby (jejich formu a kvalitu), což může být určitým „etalonem“ hodnocení reakcí v dalších otázkových sériích.
Autentické znění „Backsterova“ testu sestaveného pro fyziodetekční vyšetření podezřelé z dvojnásobné vraždy, ke které došlo v prosinci 2002 v Brněnci, bylo následující:

1. *Jmenujete se D. S.?*
2. *Budete odpovídat pravdu na otázky, které se budou týkat úmrtí paní W. a paní C.?*
3. *Je dnes 20. února 2003?*
4. *Věříte mi, že vám budu pokládat pouze ty otázky, které vám předem přečtu a vysvětlím?*
5. *Tajíte nějaké skutečnosti, které by pomohly objasnit smrt těchto žen?*
6. *Kouříte cigarety?*
7. *Víte, jak došlo k jejich smrti?*
8. *Je ještě něco jiného, z čeho máte strach, a bojíte se, že se vás na to budu ptát?*
9. *Je dnes čtvrtek?*
10. *Podezíráte nějakou osobu z toho, že usmrtila tyto dvě ženy?*
11. *Víte s jistotou, kdo usmrtil tyto dvě ženy?*
12. *Máte nějaký podíl na jejich smrti?*

Specifický typ otázek představují tzv. SKY otázky (z anglických slov suspect, know, you), které se zpravidla zařazují na poslední tři místa v tomto testu. První je typu "podezříváte..." (suspect), druhá typu "víte, kdo..." (know) a

třetí "vy sám..." (you). Gradace těchto otázek a zejména intenzita reakcí v odpovědích na ně může být ukazatelem emocionálního vztahu k jednotlivým variantám. Přesto abnormální reakci na otázku "*máte nějaký podíl na jejich smrti?“* (*v tomto případě se konkrétně jednalo o mediálně známý případ manželů Stodolových*), která na první pohled může působit jako usvědčující, nelze hodnotit jako jednoznačný důkaz. Nabízí se zde paralela k běžnému přiznání při výslechu, které nestačí k objasnění věci a nezbavuje orgány činné v trestním řízení povinnosti prošetřit všechny okolnosti případu.

Další, v praxi nejčastěji používanou otázkovou sérií jsou testy vrcholového napětí (Peak of Tension - POT), ve které jsou po šířeji formulované úvodní větě uváděny alternativy možných situací nebo faktů. Tento typ otázkové série je možno dále dělit na dvě varianty, a to variantu typu "A", kdy jsou do série zařazeny takové otázky, o kterých víme, že budou pro osobu kritické, a v případě, že je osoba pachatelem činu, měla by na ně reagovat. Kritické otázky musí postihovat významné detaily případu, nejlépe informace např. o způsobu, místě, času a předmětu útoku, způsobu provedení činu. Všechny otázky obsažené v této sérii musí být stejně reálné a měly by mít stejný "emocionální standard". Měl by být vyloučen jakýkoli náznak, který by třeba jen nepřímo upozorňoval na to, že se otázka objasňovaného případu týká. Pouze pachatel nebo osoba na činu nějak zainteresovaná ví, jakého jednání se pachatel skutečně dopustil, a zatajení těchto skutečností a nepravdivá odpověď na otázku je pak dostatečně silným psychologickým podnětem, který vyvolá příslušnou fyziologickou reakci.

Pro osobu, která není pachatelem, neúčastnila se na páchání činu nebo nezná fakta a skutečnosti z jiného pramene, jsou

kritické otázky stejně významné (či nevýznamné) jako ostatní. Důležité v tomto případě tedy je nalézt údaje nebo skutečnosti, které budou pro pachatele zdrojem silného psychologického podnětu, ale také nalézt a formulovat dostatek v daném případě sice reálných, ale skutečnosti neodpovídajících variant, mezi něž bude kritická otázka zařazena. Kritická otázka musí být zvolena a formulována tak, aby bylo pravděpodobné, že tento fakt pachatel skutečně zaregistroval a zapamatoval si ho (například v případě loupežného přepadení spáchaného v noci při špatné viditelnosti by bylo asi nevhodné ptát se pachatele podrobně na barvu oblečení oběti).

Jako příklad je možno uvést konkrétní otázkovou sérii pokládanou D. S. při jejím fyziodetekčním vyšetření ke shora uvedenému případu dvojnásobné vraždy:

Víte o tom, že tělo mladší dcery paní C. pachatel zanechal:

1. *na posteli v ložnici,*
2. *v křesle v obývacím pokoji,*
3. *v koupelně ve vaně,*
4. *v kuchyni na židli u stolu,*
5. *v předsíni na podlaze,*
6. *víte o tom, že byla úplně nahá,*
7. *byla oblečena v kostkované sukni a bílé halence s vyšíváním,*
8. *v riflových kalhotách a tmavém svetru s náplety,*
9. *víte, že byla oblečena pouze ve spodním prádle,*
10. *víte, že byla usmrcena úderem nějakým předmětem zezadu do hlavy,*
11. *usmrcena úderem nějakého předmětu zepředu do krku,*
12. *bodnuta nožem do zad,*
13. *usmrcena úderem sekerou zepředu do čela,*
14. *zardoušena rukama,*

15. víte, že byla usmrcena nějakým jiným způsobem,
16. odpovídala jste pravdu na tyto otázky?

Z uvedeného příkladu je patrné, že odpovědi shodující se se skutečností může znát jen pachatel nebo další osoba, která na místě činu byla či průběh činu sledovala a to tají to. Náhodná reakce na všechny kritické otázky uvedené v sérii (pro zajímavost v daném případě jsou to otázky č. 3, 8 a 14) je jen málo pravděpodobná. V případě, že se objeví fyziologická reakce na všechny kritické otázky, je možno s vysokou pravděpodobností konstatovat, že osoba správnou odpověď na tyto otázky zná a tuto skutečnost tají. Je však dále třeba zkoumat (jak již bylo zmíněno), z jakého zdroje tyto skutečnosti zná, zda přímo z místa činu, nebo zprostředkovaně. To je však již otázka dalšího vedení operativně pátrací činnosti.

Varianta "B" testu vrcholového napětí je používána v případech, kdy není možné bezpečně určit, která z pokládaných otázek bude pro osobu kritická (nebo zda kritická otázka je v sérii vůbec obsažena), neboť sami neznáme, jak se například pachatel na místo činu dostal, kde má ukryty odcizené věci, kdy přesně k činu došlo nebo kdo byl spolupachatelem činu. Otázkovou sérii je třeba zpracovat tak, aby obsahovala pokud možno všechny reálné možnosti jednání nebo chování pachatele. Jako typický příklad je možno uvést sice již „starý“, ale přesto v tomto ohledu přímo „ideální“ případ fyziodetekčního vyšetření M. P., který byl podezřelý z vraždy A. Ch., ke které došlo v roce 1986 v Praze. Z bytu oběti, která byla brutálně ubodána, bylo odcizeno větší množství poštovních známek, jejichž nalezení by mohlo být důležitým důkazem proti pachateli. Proto byla do programu fyziodetekčního vyšetření zařazena i následující (neobvykle obsáhlá, ale nezbytná) série

otázek:

Máte v některém z následujících prostorů nebo míst ukryto něco, co souvisí s nějakou vaší závažnou trestnou činností, například:

1. *v 5. patře domu, kde bydlíte,*
2. *ve 4. patře domu, kde bydlíte,*
3. *ve 3. patře domu, kde bydlíte,*
4. *ve 2. patře domu, kde bydlíte,*
5. *v 1. patře domu, kde bydlíte,*
6. *v přízemí domu, kde bydlíte,*
7. *v suterénu ve společenské místnosti,*
8. *v suterénu v některých jiných místnostech,*
9. *v suterénu v některé sklepní kóji,*
10. *ve svém bytě v předsíni,*
11. *ve svém bytě v kuchyni,*
12. *ve svém bytě v ložnici,*
13. *ve svém bytě v dětském pokoji,*
14. *ve svém bytě v obývacím pokoji,*
15. *ve svém bytě v koupelně,*
16. *ve svém bytě ve spíži,*
17. *ve svém bytě někde jinde,*
18. *ve své chalupě na Z.,*
19. *na zahradě své chalupy,*
20. *u matky v M.,*
21. *u babičky v R.,*
22. *tyto věci jsou uschovány v nábytku,*
23. *tyto věci jsou zakopány v zemi,*
24. *tyto věci jsou zazděny,*
25. *tyto věci jsou ukryty někde jinde,*
26. *máte tyto věci ukryty na nějakém jiném místě, než bylo jmenováno,*

27. máte nějaké takovéto věci uloženy v sejfu v bance,

28. máte nějaké takovéto věci uloženy u nějakého známého,

29. máte nějaké takovéto věci uloženy u nějakého příbuzného,

30. máte nějaké takovéto věci uloženy u nějakého filatelisty,

31. máte je ukryty u nějaké osoby, která se na této trestné činnosti podílela,

32. máte je ukryty někde jinde,

33. lhal jste v některé odpovědi?

Jen pro ilustraci, v daném případě jsme dali kriminalistům na základě vyhodnocení vyšetření tip, kde mají hledat. Sice zpočátku nevěřili, že poštovní známky mohou být uloženy na místě označeném v otázkách číslo 19 a 23, uložením ve vlhku by se známky mohly zničit, ale po krátkém váhání se tam vydali a na označených místech skutečně byly známky nalezeny a procesním způsobem zajištěny. Daktyloskopická a grafická expertiza potvrdila identitu původního majitele známek a osoby, která s obaly známek poté manipulovala. Známky sloužily jako nejzávažnější důkaz proti obžalovanému M. P., který byl poté pravomocně odsouzen.

Mimo již zmíněných testových sérií jsou v praxi již méně frekventovaně používány takzvané doplňující testy. Mezi ně patří zejména:

- *test komplexu viny* (Guilt Complex Test - GCT),
- *test pravda - lež* (Yes - No Test),
- *test smíšených dotazů* (Mixed Question Test - MQT),
- *ANO test* (Yes test),

a řada dalších, již méně frekventovaných, testů.

Popsané druhy testových sérií jsou však v praxi obvykle aplikovány jako speciální a použitelné pouze na specifické případy. Nelze je proto chápat jako neměnné schéma, ale pouze jako návod, jak volit ke každému případu konkrétní přístup.

Specifické postavení mezi doplňujícími testy má *stimulační test.* Účelem tohoto testu, který je sice svým charakterem doplňující, ale přesto je v každém vyšetření používán, je přesvědčit vyšetřovanou osobu o funkčnosti a objektivnosti metody a přístroje, o tom, že jeho fyziologické reakce budou přesně sejmuty a zaznamenány. Ale také o tom, že záznam jeho fyziodetekčního vyšetření provedený tímto přístrojem bude hodnotitelný a získaný graf v případě jeho lži vykáže změny svědčící o nepravdivé odpovědi, a naopak v případě jeho pravdomluvnosti toto „dosvědčí“. Nejčastěji se u nás jako stimulační používá tzv. číslicový test. Při něm je vyšetřovaná osoba vyzvána, aby si zvolila jedno číslo z řady předem určených po sobě jdoucích čísel (obvykle mezi 12 a 20). Toto číslo si poté osoba skrytým způsobem zaznamená a podle dané instrukce při zapnutém přístroji a snímání jeho fyziologických reakcí odpovídá vždy "ne" na pokládanou otázku "napsal jste číslo ..." s tím, že na pokládané otázky v osmi případech bude odpovídat pravdu a v případě čísla, které si zvolila, bude vědomě lhát (odpoví také "ne", jako na čísla ostatní). Tento test svým principem odpovídá "testu vrcholového napětí". Variantou číslicového testu je např. i jmenný test, kdy místo volby čísla osoba napíše několik křestních jmen, mezi nimiž je např. křestní jméno blízké osoby a další průběh testu je stejný. Jsou používány i další varianty stimulačního testu s tím, že osoba si například vybere jednu kartu z balíčku hracích karet a další průběh testu je pak stejný jako v předchozím případě. Po provedení testu je na získaném záznamu vyšetřované osobě ukázána její reakce na položenou otázku. Na základě dosud získaných informací od pracovníků, kteří se na vyšetřování případu podílejí, jsou zpracovány jednotlivé otázkové série a ty sestaveny do konkrétního "programu",

kterým se celé vyšetření řídí. Tento program je ještě před zahájením vyšetření konzultován s pracovníky, kteří vyšetření požadují, aby bylo ověřeno, zda v mezidobí od přípravy k provedení vyšetření nedošlo k nějakým změnám, které by se měly, případně mohly, v programu objevit. Jestliže takové změny nastaly, je v této fázi možno, ale i nutno je provést.

2. Provedení vyšetření

Po zajištění všech úkonů nezbytných pro úspěšné provedení fyziodetekčního vyšetření se přikročí k jeho zahájení.

V úvodu vyšetření je osobě podrobně vysvětlen princip, průběh a cíl celého úkonu a poté je požádána o potvrzení již dříve daného písemného souhlasu s tím, že se vyšetření podrobí dobrovolně. Tento souhlas obsahuje nacionále osoby, věc nebo případ, kterého se bude vyšetření týkat, její vztah k objasňované věci, datum a její vlastnoruční podpis. Dále je v této úvodní části osoba dotazována na případné aktuální zdravotní potíže, na to, zda užívá nějaké léky, jak často a zda některé z nich požila bezprostředně před vyšetřením. Tyto informace jsou důležité zejména proto, aby bylo možno posoudit případnou možnost negativních vlivů, ať již způsobených aktuálním zdravotním stavem (nachlazení, bolesti hlavy, revmatické bolesti apod.), nebo požitými medikamenty (některé léky mohou mít vliv na fyziologické reakce, a to ať již vliv negativní, tak i stimulující). Stejně tak je důležité zjištění i dalších vlivů, které by mohly objektivitu vyšetření negativně ovlivnit (zde se jedná například o nevyspání, únavu, vliv alkoholu, problémy v rodině, na pracovišti apod.). Všechny tyto informace je třeba brát v úvahu při sledování vyšetřované osoby a jejího chování v průběhu vyšetření a poté při hodnocení získaného grafického záznamu snímaných

fyziologických reakcí.

Následně je osoba požádána, aby znovu uvedla vše, co je jí o případu známo, jaký je její vztah k věci, případně o sdělení vlastního názoru na věc. Tato fáze vyšetření také slouží k navázání psychologického kontaktu mezi vyšetřovanou osobou a pracovníkem provádějícím vyšetření.

Po těchto úvodních úkonech následuje podpis osoby na začátek grafického záznamu s udáním data a času zahájení úkonu, přiložení snímačů na tělo vyšetřované osoby a současně je jí vysvětlena jejich funkce. Tímto podpisem a strpěním přiložení snímačů na své tělo také osoba stvrzuje svoji dobrovolnou účast na úkonu. Na hrudník osoby jsou přes běžný oděv přiloženy hadicové snímače pneumografu, které snímají hloubku a frekvenci dýchání v úrovni horní části hrudníku a v oblasti bránice, na dva nesousední prsty ruky jsou přiloženy a připevněny snímače kožního odporu a na palec druhé ruky snímač změn krevního tlaku a tepové frekvence.

Vlastní vyšetření, které obvykle nepřesahuje 150 až 180 minut, probíhá tak, že vyšetřované osobě jsou pokládány připravené otázky, na které odpovídá pouze "ano" nebo "ne". Jak již bylo zmíněno, otázky musí být formulovány jasně a jednoznačně, aby byla vyloučena možnost obtížného pochopení jejich obsahu a aby byla vyloučena možnost, že osoba některou otázku pochopí jinak, než byla zamýšlena a formulována. Všechny otázky jsou postupně, po jednotlivých sériích, pokládány dvakrát. Při seznamování s otázkami fyziologické hodnoty snímány nejsou a osoba může k otázkám hovořit šířeji, otázky mohou být vysvětleny, případně ještě upřesněny, upraveny nebo nově formulovány. Druhým důvodem dvojího pokládání otázek je i to, že osoba bude dopředu vědět, že jí bude položena otázka, která je pro ni kritická, a bude také přesně znát, kde je tato

otázka zařazena. Proto při pokládání těchto otázek u ní narůstá úroveň strachu a úzkosti až do okamžiku položení otázky a odpovědi na ni. Poté strach a úzkost velmi rychle odezní, což je v grafu snímaných hodnot patrné.

Při skončení vyšetření je osoba požádána, aby opět svým podpisem autorizovala pořízený grafický záznam s uvedením data a času jeho ukončení. Tím vlastně opakovaně stvrzuje i dobrovolnost své účasti na úkonu.

3. Vyhodnocení výsledků

Po provedení fyziodetekčního vyšetření následuje hodnocení získaných grafických záznamů. Z tvarů a průběhu jednotlivých křivek lze určit, které zaznamenané fyziologické reakce obsahují znaky svědčící o tom, že konkrétní otázka je pro vyšetřovanou osobu kritická. Poté následuje vyhodnocení záznamu ve vzájemných souvislostech a vztazích. Teprve po komparaci všech šesti grafů je možno vyslovit hodnotící závěr. Metodika hodnocení grafických záznamů fyziodetekčních vyšetření je podrobně popsána v odborných publikacích a její popis - vzhledem k určení tohoto článku - se mi zde jeví nadbytečný.

4. Formulování závěrů

Finální fází celého fyziodetekčního vyšetření je interpretace jeho výsledků. Při tomto dosti časově náročném úkonu je do "Zprávy o přípravě, provedení a vyhodnocení fyziodetekčního vyšetření" formulováno to, co bylo již od počátku cílem tohoto úkonu.
Zde jsou obsaženy informace zjištěné vyhodnocením záznamů polygrafu a hlasového analyzátoru a je konstatováno, jak osoba na konkrétní otázky odpovídala a jaké změny fyziologických

hodnot byly při tom u ní snímány a zaznamenány. Detailní hodnocení vztahů a souvislostí mezi jednotlivými reakcemi na konkrétní otázky není totiž v možnostech pracovníků provádějících vyšetření a musí je vyhodnotit až ti pracovníci, kteří se na objasňování případu podílejí a kteří ho do podrobností, vztahů a souvislostí detailně znají.
Dosti často jsme se u policistů (ale i u dalších pracovníků orgánů činných v trestním řízení), kteří dosud neměli možnost se s touto metodou seznámit a použili ji poprvé, setkali i s představou, že ve zprávě bude jednoznačně uvedeno, zda se v daném případě jedná o pachatele, spolupachatele, další osobu mající vztah ke konkrétnímu činu, či zda se jedná o osobu, která nemá s činem nic společného. Obsahem zprávy, která konstatovala pouze to, že ta a ta otázka je pro osobu kritická, či to, že osoba na tu nebo onu otázku odpovídala nepravdivě, byli zklamáni a uváděli, že jim fyziodetekční vyšetření nepomohlo. Zde je třeba vzít v úvahu, že striktní konstatování, zda osoba spáchala nebo nespáchala konkrétní čin, není v možnostech této metody (a mimo jiné přísluší až soudu).

Snad nejkurióznější výrok jsme zaznamenali v případě, kdy se vyšetření podrobil podezřelý ze spáchání vraždy, do kterého se kriminalisté „zamilovali“ jako do pachatele. Po našem závěru, že nezná podrobnosti a důležité informace z místa činu, a tudíž pravděpodobně na místě vraždy nebyl, jsme si vyslechli lakonický závěr „No, to jste nám moc nepomohli.“ K tomu snad není již co dodat. (Jen pro úplnost, další průběh objasňování tohoto případu náš závěr potvrdil.)
Zkušený kriminalista však dokáže z těchto údajů vyvodit mnohdy velmi cenné závěry pro další směr objasňování trestné činnosti. Přitom je třeba přistupovat k výsledkům obsaženým ve

zprávě s co největší objektivitou a nepředpojatostí, nenechat se odradit zdánlivě "nelogickými" závěry, které jakoby nezapadají do mozaiky skutečností doposud zjištěných při vyšetřování (ve smyslu procesním). V takových případech se výsledek fyziodetekčního vyšetření může stát "katalyzátorem", který umožní upřesnit pohled na vzájemné souvislosti věcí a vztahů, nebo zprostředkuje nový pohled na ně z úhlů mnohdy ani nepředpokládaných. V takovém případě je vhodné hledat možné skloubení zdánlivě nesouladných faktů a informací, ale to mohou pouze ti, kteří na případu přímo pracují a podrobně znají potřebné informace a důležité skutečnosti.
O tom, jak je důležité správné a komplexní vyhodnocení, informací obsažených ve "Zprávě", svědčí i následující příklad, který, jak jsem zmínil v úvodu, se mi vybavil, když jsem četl citovaný rozhovor Viktorína Šulce s mjr. Lottesem. Také v jimi popisovaném případě se po vyhodnocení grafického záznamu fyziodetekčního vyšetření zdály některé závěry "nelogické" a neodpovídaly v té době známým faktům. Teprve další činností kriminální policie byly tyto skutečnosti objasněny a závěry, které se dříve zdály nepochopitelné a nepravděpodobné, byly vysvětleny a přesně zapadly do odpovídajících vztahů a souvislostí.

V případu vraždy S. Z., kter byla nalezena mrtvá dne 1. 1. 1987 v potoce Botiči na okraji Prahy, byl jedním z podezřelých její manžel Z. Z. Jelikož bylo podezření, že usmrtil svoji manželku v jejich bytě a teprve potom její tělo dopravil do potoka, kde nainscenoval situaci svědčící pro sexuální motiv vraždy, byla do programu fyziodetekčního vyšetření, kterému se dobrovolně podrobil, zařazena také série otázek týkajících se možného způsoby dopravy těla na místo jeho nálezu:

Víte o tom, že pachatel dopravil tělo vaší manželky na místo, kde byla později nalezena tak, že ji tam:

1. odtáhl za ruce,

2. odtáhl za nohy,

3. odnesl v náručí,

4. odnesl na zádech,

5. odvezl osobním autem Žiguli,

6. odvezl dodávkovým autem Žuk,

7. odvezl nějakým nákladním autem,

8. odvezl na ručním vozíku,

9. byla tam dopravena nějakým jiným způsobem.

10. lhal jste v některé odpovědi?

Při hodnocení výsledků vyšetření se mimo reakce na otázku číslo 6 objevila také silná reakce v odpovědi na otázku číslo 8 (pro úplnost doplňuji, že tato otázka byla do otázkové série zařazena jen náhodně jako srovnávací, pro potřeby hodnocení, neboť tato varianta se nám jevila jako nejméně pravděpodobná). Výrazná reakce na tuto otázku byla v dané souvislosti dosti "nelogická", neboť se jevilo jako nepravděpodobné, že by pachatel převážel o silvestrovské noci na velkém panelovém sídlišti s velkým pohybem lidí tělo své oběti na vozíku. Žádný vozík (tak, jak si ho většina z nás tehdy představovala) také nebyl nalezen v bytě Z. Z., v blízkosti místa nálezu, ani v domě, bytě a chatce, kterou vlastnil. "Nelogičnost" se vysvětlila až poté, co byla se Z. Z. provedena rekonstrukce vraždy, ke které se přiznal. Předvedl jak poté, co svou ženu uškrtil, uložil její tělo do kartonové krabice od televizoru, krabici naložil na konstrukci pojízdné nákupní tašky (pamětníci si na ni možná vzpomenou, když připomenu, že se jí říkalo „RVHP“), ze které odstranil látkovou část, a takto tělo, bez toho, aby se ho někdo všiml,

převezl k autu, kterým odjel k místu, kde bylo tělo S. Z. později nalezeno. Teprve tehdy se ujasnilo, proč Z. Z. tak výrazně reagoval na otázku číslo 8 a co si představil pod pojmem „vozík“.

Z uvedeného případu je patrné, jak důležité je pracovat i s takovými výsledky fyziodetekčního vyšetření, které se v dané situaci, při určitém penzu informací a představách o činnosti a činu a jednání pachatele jeví jako nelogické a které v této chvíli nezapadají do mozaiky skládané z jednotlivých zjištěných skutečností.

To je jen stručný úvod do problematiky a přehled základních informací o jedné ze stále ne zcela běžných metod používaných orgány činnými v trestním řízení při objasňování trestné činnosti. Je ještě samozřejmě dost otázek souvisejících s fyziodetekčním vyšetřením, které by si podle mého názoru zasloužily publikovat a možná i o nich vyvolat diskusi.

Pozornost by si možná zasloužila i diskuse k v poslední době opět dosti frekventované otázce použití výsledků fyziodetekčního vyšetření jako důkazu v trestním řízení, a s tím souvisejícím postavení této metody v jednotlivých fázích procesu objasňování trestné činnosti.

Literatura:

1) KOHOUT, J. – VRANÁ, J.: Několik poznámek k postavení fyziodetekčního vyšetření v procesu objasňování trestné činnosti. Čs. kriminalistika, 1992, č. 4.
2) WIDACKI, J.: Wprowodzenie do problematyki badań poligraficznych. Department zkolenia i doskonalenia zavodowego MWS, Warszawa 1981, s. 16.

3) Nizání Azúrí : Naučení korunnímu princi, aneb čtyři rozpravy. Odeon 1974.

4) V této souvislosti bych chtěl upozornit, že pojmy vyšetřování, vyšetření a vyšetřovaná osoba používané ve spojení s fyziodetekčním vyšetřováním jsou odlišné od pojmu vyšetřování ve smyslu trestního práva.

5) REID, J. - INBAU, F.: Truth and Deception - the Polygraph (Lie-detector) Technique. Williams and Wilkins, Baltimore, Maryland, USA, 1966, s. 3.

6) MATIÁŠEK, J. - BÁRTA, B. - Soukup, J.: Výslech a psychologie. Orbis, Praha, 1966.

7) WIDACKI, J.: Wprowodzenie do problematyki badań poligraficznych, Department szkolenia i doskonalenia zavodowego MWS. Warszawa 1981, s. 35.

8) tamtéž, s. 36.

9) Zde je třeba zdůraznit, že nejsou snímány, registrovány a hodnoceny absolutní hodnoty těchto veličin, ale pouze jejich změny od základních zjištěných hodnot.

10) Podrobnější informace k obsahu článku: Dufek, M.: K problematice využití polygrafických metod vyšetřování v kriminalistice. Krim. sborník, 1971, č. 10.

MAREK, S.: Polygrafické vyšetřování a některé možnosti jeho využití v procesu vyšetřování. Čs. kriminalistika, 1976, č. 4, s. 300-308.

DUFEK, M.: Schéma fyziodetekčního vyšetření. In: Fyziodetekce – sborník z I. semináře k problematice detektoru lži. Praha, FS VB, KÚ VB, 1982, s. 23-24.

KOHOUT, J.: Co je to fyziodetekce. Krim. sborník, 1990, č. 8-9.

KOHOUT, J. - VRANÁ, J.: K praktickému využití fyziodetekčního vyšetření. Krim. sborník, 1991, č. 5.

KOHOUT, J. - VRANÁ, J.: Fyziodetekční vyšetření a policejní praxe. Krim. sborník, 1992, č. 12.
KOHOUT, J.: Vyžadování a provádění fyziodetekčního vyšetření a využití jeho výsledků v policejní praxi. Odborná sdělení KÚ, 1992, č. 1, s. 23-28.
KOHOUT, J. - VRANÁ, J.: Detektor lži – fyziodetekční vyšetření. Bulletin advokacie, 1995, č. 5, s. 33-48.
KOHOUT, J. - DOHNALOVÁ Z.: Fyziodetekční vyšetření a trocha historie. Krim. sborník, 1999, č. 5.
KOHOUT, J. - DOHNALOVÁ, Z.: "To jste nám moc nepomohli..." Krim. sborník, 2000, č. 3.
ČECH, J.: Detektor lži – Realita či mýtus. In. Kriminalistika na prahu XXI. století. Sborník z mezinárodní konference konané ve dnech 19.–20. června 2002 v Policejní akademii České republiky v Praze. Praha: PA ČR, 2002.

Kohout, J.

Fyziodetekční vyšetření v procesu objasňování trestné činnosti

SOUHRN

Nárůst kriminality, zejména páchání závažných násilných (ale nejen násilných) trestných činů, vyžaduje od kriminalistické teorie i praxe neustálý vývoj, zavádění nových systémů, metod a prostředků do rutinní policejní činnosti a jejich neustále zdokonalování. Interdisciplinární charakter kriminalistiky nabízí možnost využívat kombinace nejnovějších poznatků společenských, přírodních a technických věd pro potřeby objasňování trestné činnosti, odhalování a usvědčování jejich pachatelů. Tento interdisciplinární charakter splňuje i metoda fyziodetekce.

Ve svém příspěvku jsem se snažil o krátké chrnutí toho nejpodstatnějšího z problematiky fyziodetekce (využití detektoru lži v procesu objasňování trestné činnosti), jejích kořenů, historického i současného vývoje ve světě i u nás a především o připomenutí této metody ve významném odborném periodiku. Fyziodetekční vyšetření, jak je tato metoda u nás nazývána, umožňuje vyvolat, snímat a registrovat hodnoty určitých fyziologických změn na periferii organismu vyšetřované osoby, které souvisejí s jejími reakcemi na vnější podněty. V tomto případě jsou podnětem otázky pokládané vyšetřované osobě, týkající se podrobností objasňovaného činu a na základě určitých typických znaků (symptomů lži) je v těchto reakcích možno nalézt a označit nepravdivou odpověď na otázku týkající se konkrétního objasňovaného trestného činu.

V dalších volných pokračováních bych se chtěl podrobněji zmínit o vzniku, principech, vývoji a využívání této metody u nás i ve světě, o právních názorech na její využití a v neposlední řadě Vás seznámit s praktickým prováděním fyziodetekčního vyšetření pro potřeby objasňování trestné činnosti.

Kohout, J.

Lie detector examination in the process of clarifying criminal activity

SUMMARY

The growing crime rate, especially the violent (but not only the violent) criminal acts being committed, demands continuous development of criminalistic theory as well as

practice, the implementation of new systems, methods and means into routine police activity and their constant refinement. The interdisciplinary nature of criminalistics offers the possibility of using a combination of the newest findings of the social, natural and technical sciences for the purposes of clarification of criminal activity, detecting and convicting the offenders. The lie detector method, too, has this interdisciplinary character.

In my article, I endeavoured to made a brief summary of the fundaments of the lie detector issue (the use of a lie detector in the process of clarifying criminal activity), its roots, the historical the contemporary development in our country and worldwide, and mainly to bring this method to attention in an important specialised periodical. Physiodetection examination, as this method is called in our country, enables us to incite, monitor and register the values of certain physiological changes on the periphery of the organism of an examined person, which are related to its reactions to outside stimuli. In this case, the stimuli are the questions put before the examined person, relating to the details of an act, which is being investigated, and based on certain typical marks (the lie symptoms), and it is possible to find and mark an untrue answer among these reactions, linked to a particular criminal act under investigation.

In other loose continuations, I would like to mention in greater detail the emergence, principles, development and use of this method in our country and worldwide, the legal views of its use, and last but not lease, I would like to familiarise You with the practical way, in which a physiodetection examination is carried out for the purposes of clarifying criminal activity.

Kohout, J.

Psychophysiologische Methoden im Prozess der Täterschafsermittlung

ZUSAMMENFASSUNG

Die wachsende Kriminalität, insbesondere im Bereich schwerer gewaltiger (allerdings nicht nur gewaltiger) Straftaten erfordert, dass die kriminalistische Theorie und Praxis ständig entwickelt werden, dass neue Systeme, Methoden und Mittel in die routinemäßige polizeiliche Tätigkeit eingeführt und ständig vervollkommnet werden. Der interdisziplinäre Charakter der Kriminalistik bietet die Möglichkeit, Kombinationen der neuesten Erkenntnisse der Gesellschafts-, Natur- und technischen Wissenschaften für die Bedürfnisse der Aufklärung der Straftätigkeit, der Aufdeckung sowie der Überführung der Täter zu nutzen. Diesen interdisziplinären Charakter hat auch die psychophysiologische Ermittlungsmethode.

In meinem Beitrag war ich bemüht das wesentlichste aus der Problematik der psychophysiologischen Täterschaftsermittlung (Nutzung des Lügendetektors im Prozess der Aufklärung der Straftätigkeit), ihrer Wurzeln, der historischen sowie der jetzigen Entwicklung weltweit und in unserem Land kurz zusammenzufassen und vor allem an diese Methode im wichtigen Fachperiodikum zu erinnern. Die physiologische Detektionsermittlung, wie diese Methode bei uns heißt, ermöglicht die Werte bestimmter physiologischen Änderungen an der Peripherie des Organismus der untersuchten Person, die mit deren Reaktionen auf äußere Impulse

zusammenhängen, hervorzurufen, zu lesen und zu registrieren. In diesem Fall dienen als Impulse die der untersuchten Person gestellten Fragen bezüglich der Einzelheiten der aufzuklärenden Straftat. Auf der Grundlage bestimmter typischer Merkmale (Lügensymptome) kann in den Reaktionen die unwahre Antwort auf die Frage, die die konkrete Aufklärung der Straftat betrifft, gefunden und benannt werden.

In der weiteren freien Fortsetzung möchte ich die Entstehung, die Grundsätze, die Entwicklung und die Anwendung dieser Methode hier im Lande und weltweit detailliert erörtern, die rechtlichen Meinungen zur ihrer Anwendung erwähnen und nicht zuletzt Sie mit der praktischen Durchführung der psychophysiologischen Ermittlung bei der Aufklärung der Straftätigkeit bekannt zu machen.